

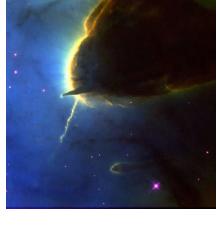

Grażyna Stasińska
Buuffata Qoranno Hawaa
Paaris

Hawaan Nebulawaa

Hawaan Kiisii Koo Keessa

Battallee

Duumessa Dhukkee Urjilee gidduu

Suurawan nebulaawwan fi
galaaksotaa
keessatti, zooniwwan
dukkanaa oo yeroo tokko
tokko ni mul'atu. Qabiyyee
dhukkeewwan urjilee gidduu
uumamu.

Dhukkeewwan
kunjiin, suudowan xixiqqoo
jajaboo kaarboonii ykn silkani
ijaan hin mul'anne
(matayikhooskooppiin malee)
yammuu ta'an, annisaa ifaa
urjilee ciinasaanii jiran irraa
fudhatu.
Akka qabbana'a aa deemanii, ifa
ija namaan hin argamne, garuu
teleskooppi infraareddin adda
bahuu danda'u gadi lakkisu.

Deebiin fuula-
aqpee imajirat

13

Nebula Pilaanetawaa

Urjilee'en hany'iisanii kan adunu wan
watalktaa ta'an suuta sunut du'a
deemu.

Hannamaataneen deebaa deemuun,
baagaaana laa issaanii gadi dhiisaan,
deebuuun hantmaa urjilee haadhoon
itni, nebulaa pilaanetawaa

jekhanun ka beekamu uuruu.

Jechiinebulaa pilaanetawaa
jeephannu bala 785 nama
Wiliyam Herischel jedhamuun
nebulawaa kana lusuuf

geengoo planeteetawaa ballala'a).
Gosa nebula pilanetawaa beekaman
baayee dhiloo keessa isa toko dha.
Ifti inni gadi lakkisulafa gahuuuf waggoora
700 itti fudhataa (ifti adumaa kai lafa
dhaqqabuuf daqiqaa 8 qofa itti fudhataa).

Neebula Horshead (Balbala'a Boduu-
Fardaa)
Dhukke, gaasota waliiin wal makan irraa
kan uunamee dha.

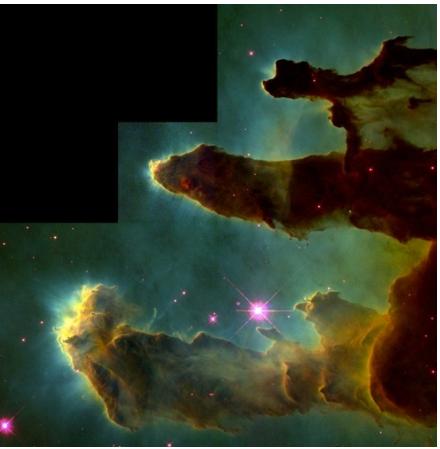
Bakka Uurnama Urjilee

Urjilee'en kan barabaraan jiaataan
miti: akkuma dhalaa namaan, gara
addunyaatti dhufu, jireenyaa isaanii
keessatti suurta suurta jijiliamaa
deemudhaan dhumarattiduu.

Akkaataa adeensi isaa hanga
hariaatti guutumaan guutuutti!

qoratamee bira hin
ga'arniini, duumessa gudaa
urjilee gidduutti uuruu. Adeensi
keessa urjilee' akka rukkina
olaanaarra gahu godhu, of keessatti
hammattha.

Urjilee'en haala kanan uwmamanis
baayee hoaa waan ta'anif,
Atomoota dummeessa naannoo
isanii marsanii jiran irra
elektiroonota gad-lakkisiisuuun,
'Nebula Ayoona' ee' kan akka
'Neebulaa Arbi-gaadduu' uuruu.

Kutaa nebulaa M16, « Utubaaawwan
Uumamaa » jedhamee waamama.
Innis, keessa diuumessa gaasotaas urjilee
gidduu fi dhukkee kanneneen
fakkaatan, iddo urjilee haaraan it-ti
uumamanii dha.

Nebulaas O'riyoooni (Balbalaa, Arbi-
gaaduu) Nebulaas samii keessaalisa baay'ee ifuu fi
jaan argamuun danda'uun dha.

Yuumikoornii:kutta
a nebulaa sadee
dhukk ee urjilee
gidduuun
hingiingnee dha.
Nebulaa
pilaanetawaa IC
418, Nebulaa
Ispaayiroogiraaf
, jedhamu.

NGC 2207 HIC
263, wali dhohiinsa
gaalaaksota i spay-
iraalii lama gidduuun.
M17, nebulaa bakkka
ittii urjilee en
wumaman.

Supparnoova
SN 1987A,

Hawaan Kii!! Koo Keessaal Lakk!!
Beynun qabaaan kunaan se daa'immua
ispaayiraali ykuun qabaaan kunaan
moodo istaan kurtiizii, nunaan Astistoo noomotti
Raadiido Chahabaa UNAM, Morelykaa
(Nekesii), koo keessaal jiruu irra debbin kartakamne
Beynun kunaan hawarunse daa'immua
Choroniil Venezuela wellele fi maatilisaanif
coo alkennameer.
Fuulli jaqabaa, elpuulaa pilaanetawaa jia
dandura agarsilisuun dha, Guurawwan barruu
kanarrat teleskooppii guddaa ESO fi
teleskooppii Ispeesi Habitilin gagaararamuu
fudhatamuu. Dhaabibilee NASA, STScI fi
ESA, degaramanii ti.

Waaedhimmakaanaa fimaata
dureewwan barnukana
keessatti chiyaa tamii gadi
fageeyvaan beekuur,
marsantikana daawwadkaal

Halkarurjilee daawwannan seera, Yeroo
samii in duukkanaa'u, wanen basye ee addaa
bahanii imul'at an fakkartul
Kun garuu aljumu dha Gidduun urjilee
duuwaa miti, garuu sunundowwan
xixiqdo ta'an kannuee akka
atoomotaa fi molilikyulotaa hedduutu
jiru. Meetiir kiyubbiit tokko keessa,
miliyoontotaa fi akkasumas
bilyoonotatu jiru. Guudowan
xixiqpoon kun urjilee gidduutti wai
nebulaawwan.

Duumessi kun baay'ee dimimmissio
waan ta'anif, muraasa isaanii qofatu
jaan mul'ata.

Garuu teleskooppiiwan gurguuddoo
la farattii fi ispeesi gagaararamuu,
Qorattooni hawaa baay'ina qabilyyee
hawaa nebulaawaa arguu fi
suurawwan babbareed
nebulaawwan kanaa maxxansuu
argamuun isaanii qofatu
danda'u.

Hilkas: Tolu Biresa, Jifar Raayya,
Bijlalarashonnee
TJMP Creative Commons
 CC BY NC SA
<https://www.tjmp.org>

Hambaawwan Suupparnoovaa

Yeroon jireeny a Urjilee Hanga
isaanit in murtaa. Urjiihangi isaa
guddaa, jireenyi isaa dhohiinsa
guddaan xumurama.

Qorattooni hawaa taatee kana
« suupparnoovaa » jedhanii waarmu.
Sababni isaa jiraachuu urjii haaraa
samii keessaabakka urjii kamiiyuu
kanaan dura itti hin arganne ta'uu
raggaasisaa turanjedhanii yaadu.
Amma faallaa kanaa kan-ta'e,
suupparnoovaan urjii du'aajiru,
element-tootajireenyaa isaa
keessatti oomishe ispeesi giidduu
urjileetti kan gadil lakkisu ta'uu isaa
beekna.

Hambaan suupparnoovaa haftee
maaterii nebulaawaa dhohiinsa
boodaat.

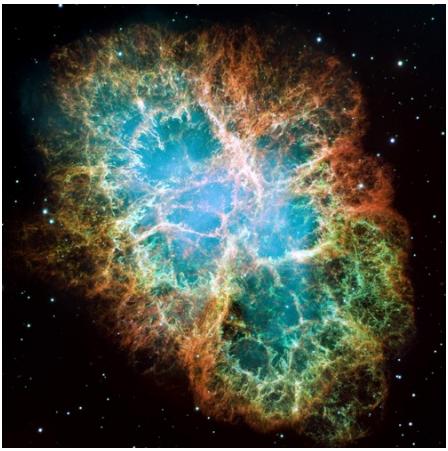

Gaalaaksii Ispaayiraali M101 (Gaalaaksi
Mar-gundo M101).
Gaalaaksiin kun Milkiveyii waljin wal fakkatau
Irree isaa keessatti, urjilee haaraatu
uumamaa.
Kitaaba qorataan hawaa Faransaay,
Chaardes Meesiyer 1781 maxxane
keessatti, nebulaa urjii maleessa, kan baay'ee
agugamee fi guddaa bareeda jedhamme
ibsameera.

Gaalaaksota

Gaalaaksotni gurnii urjilee, kan
urjilee bilyoonota dhibbaat amaan
lakka'am an of keessa qabuu dha.
Munaasni isaanii, warri boca
ispaayiraali ykuun boca siraawaa hin
qapne, akkasumas gaasota hedduu
of keessa qabu. Gaalaaksotni
akkasii kun amma illee urjilee ni
uumu, akkasumas urjilee hedduu
« umriiin xiqqaa », waggoota miliyona
muraasa ta'an of keessa qabu.
Gaalaaksotni biroon, warri boca
ellipsii qabari, tasuraa urjilee
uumuu hin danda'an. Urjilee isaanii
hunduu dulloomoo dha. Muraasni
isanii waggaamiliyoona kuma
kudhanii olii dha.

Dur, gaalaaksotni 'nebulaa' jedhamani
waamamu. Sababni urjilee isaan irraa
uummuun isaanii hin beekamu ture.

Nebulaa Kiraab (Jirma Balbal'a).
Kunis hambaa suupparnoovaa kan
dhohiinsi isaa baraa 1054 keessa
qorattootaa hawaa Chaayinaan
galmaa'ee dha.